

техніки // Реформування Збройних Сил України: пріоритети, передумови та перспективи. – К., 2001. – С. 24–27. 7. Артюшин Л.М., Мосов С.П. Застосування сил і засобів повітряної розвідки наземного противника у сучасних операціях і воєнних конфліктах // ТА. – 2000. – № 24. – С. 76–80. 8. Рибак М.І., Бадах Ю.Г. Воєнне мистецтво в локальних війнах після Другої світової війни. – К.: НАОУ, 2000. – 133 с. 9. Макаров В.Д., Горелов В.И. Применение космических средств вооружённой борьбы в зоне Персидского залива (1990–1991 гг.) / Локальні війни та збройні конфлікти сучасності: проблеми розвитку теорії і практики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Ч. 2. – К.: УІВІ, 2003. – С. 19–24. 10. Воєнне мистецтво в локальних війнах 90-х років ХХ – початку ХХІ століть: Навч. посібник. – К.: НАОУ, 2004. – 173 с. Квартальне інформаційне зведення щодо проведення воєнної операції ЗС США та їх союзників під умовною назвою “Свобода Іраку”. – К., 2003. – 60 с. Лебедев Ю, Лютов Й., Назаренко В. Война в зоне Персидского залива: уроки й выводы // Военная мысль. – 1991. – № 11–12. – С. 109–117. 13. Аналитический обзор: Боевые действия в зоне Персидского залива. – М.: ТАСС, 1991. – 82 с. 14. Доценко В.Д. Флоты в локальных конфликтах второй половины ХХ века. – М.: Тара-Фантастика, 2001. – 512 с. 15. Краснов А. Воздушная разведка в региональных вооружённых конфликтах // Зарубежное военное обозрение. – 1994. – № 12. – С. 28–33.

УДК 355.42.421/424.423

О.В. Статінов

Харківський інститут танкових військ Національного технічного університету
„Харківський політехнічний інститут”

РОЛЬ І МІСЦЕ ВІЙСЬК РХБ ЗАХИСТУ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ЄВРОПИ ТА НАТО

© Статінов О.В., 2006

Наведено огляд шляхів євроатлантичної інтеграції України до систем світової колективної безпеки. Зроблено висновок про пріоритетність розвитку системи радіаційного, хімічного, біологічного (РХБ) захисту та окреслено основні шляхи розв’язання завдань щодо вдосконалення організаційно-штатної структури та технічного оснащення військ РХБ захисту.

In article the review of ways of the euroatlantic integration of Ukraine is presented to systems of global collective safety. It is drawn a conclusion about priority developments of system of radiating, chemical, biological protection (RCB) and the basic ways of the decision of problems{tasks} concerning improvement organizational structures-regular and a hardware of armies of RCB protection are certain.

Процеси, що спрямовані на євроатлантичну інтеграцію у колишніх постсоціалістичних країнах Європи, поступово змінюють суспільну думку в Україні та стратегічне бачення системи національних інтересів і цінностей, спонукають до необхідності перегляду існуючої системи національної безпеки і входження до нових систем колективної безпеки [1, с. 10].

Сьогодні можна відзначити, що відносини Україна – НАТО мають свою власну історію. Реалізація стратегічної мети України щодо входження до системи колективної безпеки відбувається паралельно як у воєнно-політичному, так і соціально-економічному напрямках, на цьому ґрунтується наша політика у відносинах з країнами Європи та НАТО [2, с. 92–93]. Україна усвідомлює, що на цьому етапі розвитку суспільства, загроза широкомасштабної збройної агресії відсутня, але майбутнє України – в системі колективної безпеки. Сьогодні проблематично повною мірою виконати конституційні завдання щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності

кордонів країни, опираючись тільки на власні сили. Вивчення і використання досвіду країн Центральної та Східної Європи надасть можливість уникнути помилок в трансформації сектору безпеки і оборони.

Реформаторський досвід країн, що належали до колишнього СРСР та Варшавського блоку, мають багато спільного. Разом із цим, спостерігаються специфічні, властиві тільки їм, національні особливості у перебудові сектору безпеки і оборони, особливо що стосується збройних сил.

У 2002 році на Празькому самміті НАТО, де члени Альянсу принципово переглянули шляхи розвитку блоку, було закладено і напрями трансформації національних Збройних сил з одночасним скороченням чисельності особового складу, реформуванням організаційно-штатної та функціональної структури, у поєднанні з чітким баченням стратегічної перспективи з метою надати можливість виконати завдання, поставлені політичним керівництвом країни і забезпечити створення інтегрованих до системи колективної безпеки НАТО національних Збройних сил.

Послідовність України у проведенні політичних та економічних реформ, впровадженні воєнної реформи, неухильному виконанні Плану дій Україна – НАТО, активна роль у заходах міжнародної боротьби з тероризмом, зокрема в Іраку та Афганістані, надання активної підтримки Альянсу у межах антитерористичної операції НАТО “Активні зусилля” у Середземному морі – всі ці конкретні практичні кроки нашої держави в євроатлантичному напрямі є реальним свідченням того, що курс на вступ до НАТО є виваженою свідомою цілеспрямованою політикою, яка враховує сучасні реалії національних інтересів.

Наші цілі є достатньо конкретними та досяжними, оскільки в основу військового співробітництва покладено модульно-комплексний підхід, основу якого становлять раніше визначені напрями: продовження структурної перебудови ЗС України, подальший розвиток об’єднаних сил швидкого реагування [2, с. 268–300].

Треба розуміти, що вступ до військово-політичного блоку в будь-якому разі зобов’язує країну робити свій внесок у військову складову блоку.

На сучасному етапі Альянсу потрібні боездатні збройні формування, які спроможні ефективно виконувати завдання широкого спектра: від операцій з підтримання миру до спільних дій з захисту власної території. У цьому контексті в НАТО відбуваються масштабні трансформаційні процеси, які стосуються всіх життєвоважливих сторін діяльності Організації Північноатлантичного Договору, зокрема у командній структурі та підходах до реалізації принципу колективної безпеки. Навіть поверхневий аналіз свідчить, що акцент зроблено на розвиток мобільних, добре оснащених та всебічно підготовлених формувань, здатних до швидкого розгортання і тривалих маневрених бойових дій далеко за межами кордонів Альянсу. Більше того, йдеться про здатність до превентивних заходів [2, с. 268–300], спрямованих на забезпечення колективної безпеки країн-членів НАТО від загроз та викликів ХХІ ст., якими є міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового знищення (ЗМЗ) та ліквідація наслідків техногенних катастроф.

Перспективним напрямком щодо досягнення цієї мети є розвиток Збройних сил України в галузі захисту від ЗМЗ та забезпечення РХБ захисту військ.

На фоні змін, що сталися останнім часом у воєнно-політичній ситуації, 25–26 січня 2006 року відбувся робочий візит делегації Командування сил підтримки Збройних сил України до штаб-квартири НАТО з провідною роллю представників Центрального управління РХБ захисту.

Метою візиту було проведення консультацій з представниками штаб-квартири Альянсу та керівництвом Оборонної групи високого рівня НАТО – “Партнерство заради миру” (ПЗМ) з проблем розповсюдження зброї масового знищення (далі – Група ЗМЗ), щодо активізації співробітництва Збройних сил України з НАТО в межах зазначеної групи, а також опрацювання можливих шляхів посилення співробітництва з НАТО у галузі захисту військ від ЗМЗ під час участі в операціях з підтримання миру як потенційного внеску в можливості Альянсу у разі приєднання України до НАТО.

Під час проведення заходу обговорювали такі питання:

- шляхи поглиблення співробітництва з НАТО у напрямку захисту від ЗМЗ;

- вимоги НАТО до країн-кандидатів у напрямку захисту від ЗМЗ;
- напрями спільних дій щодо досягнення взаємосумісності підрозділів ЗС України з підрозділами країн-членів НАТО у напрямку захисту від ЗМЗ;
- можливість проведення спільних навчань або опрацювання питань, що стосуються РХБ захисту військ та ліквідації наслідків застосування ЗМЗ;
- організація підготовки на навчальній базі ЗС України персоналу РХБ захисту та органів управління збройних сил країн-членів Альянсу;
- можливість стажування та підготовки на відповідних курсах в підрозділах РХБ захисту країн-членів НАТО фахівців РХБ захисту ЗС України;
- порядок організації співробітництва у галузі захисту від ЗМЗ.

Учасники зустрічі висловили загальну думку про те, що військові аспекти співробітництва України з НАТО у галузі нерозповсюдження ЗМЗ є недостатньо розвинутими і мають бути активовані найближчим часом.

Активна участь України у співробітництві з НАТО у галузі нерозповсюдження ЗМЗ є впливовим чинником на її стосунки з Альянсом.

Представники керівництва Групи ЗМЗ запропонували Україні за результатами переговорів надіслати до НАТО максимально вичерпний перелік пропозицій (Лист про наміри України) про спектр співробітництва у галузі РХБ захисту.

Особливо важливим є надання презентацій на наступному засіданні Групи ЗМЗ у форматі Ради євро-атлантичного партнерства (РЄАП) щодо можливостей та досвіду ЗС України у галузі РХБ захисту, яке орієнтовно передбачається провести у жовтні цього року.

Україні запропоновано звернути увагу на доцільність розвитку можливостей у галузі виявлення біологічної зброї. Фахівцями НАТО рекомендовано залишити у складі підрозділів ЗС України, виділених для участі у плануванні та оцінюванні сил (ППОС) та реалізації Концепції оперативних можливостей, підрозділи РХБ захисту.

Під час візиту зроблено такі висновки:

1) військові аспекти співробітництва України з НАТО у галузі нерозповсюдження ЗМЗ мають бути активовані найближчим часом. Переведення партнерства у галузі РХБ захисту у практичну площину стане вигідним і корисним як для країн Альянсу, так і, насамперед, для України;

2) здійснення візиту делегації Командування сил підтримки Збройних сил України до штаб-квартири НАТО сприяло відновленню інтересу країн НАТО до розвитку співробітництва з Україною в межах Оборонної групи високого рівня НАТО/ПЗМ з проблем нерозповсюдження ЗМЗ, а також налагодженню безпосередніх контактів з представниками зазначеної групи та розвитку подальшого співробітництва з структурами НАТО і окремими його країнами-членами Альянсу;

3) проведені зустрічі мають практичне значення щодо наближення Збройних сил України до стандартів Альянсу та глибшого цілеспрямованого відпрацювання питань співробітництва для подальшої розбудови військ РХБ захисту, що створить можливості для повноцінної участі ЗС України у багатонаціональних операціях під загальним керівництвом НАТО в умовах загрози використання ЗМЗ.

Представниками керівництва Групи ЗМЗ запропоновано:

1) визнати доцільним активізувати співробітництво України з НАТО у галузі нерозповсюдження ЗМЗ та РХБ захисту військ та продовжити участь фахівців РХБ захисту Збройних сил України у заходах Групи ЗМЗ у форматі РЄАП;

2) залишити у складі підрозділів ЗС України, виділених для участі в ППОС та реалізації Концепції оперативних можливостей підрозділи РХБ захисту;

3) командуванню сил підтримки Збройних сил України:

- запропонувати відповідальним посадовим особам НАТО можливість проведення у наступному році одного із засідань Групи ЗМЗ у форматі НАТО на території України з показуванням можливостей щодо захисту від ЗМЗ;
- за результатами додаткових консультацій з НАТО внести конкретні пропозиції щодо термінів та форм проведення огляду фахівцями НАТО підрозділів РХБ захисту ЗС України, виділених для участі у ППОС та реалізації Концепції оперативних можливостей;
- підготувати до наступного засідання Групи ЗМЗ, яке заплановано провести у жовтні поточного року, презентацію щодо досвіду Збройних сил України у галузі забезпечення РХБ захисту та можливості надання переліку майна та обладнання РХБ захисту Збройних сил України, яке може бути використане НАТО у межах спільних дій під час реагування на надзвичайні ситуації для забезпечення захисту населення;
- до 1 квітня 2006 року опрацювати пакет пропозицій щодо візиту до України експертів НАТО з питань ППОС, який відбудеться у період 04–07.04.2006. Врахувати у пропозиціях поступове і повне досягнення стандартів НАТО підрозділами РХБ захисту, які беруть участь у ППОС;
- підготувати листи до посадових осіб збройних сил Чехії та Польщі з викладенням основних питань щодо впровадження стандартів НАТО та досвіду реформування структур управління у галузі РХБ захисту та оперативного забезпечення, а також напрямів перспективного двостороннього співробітництва у галузі РХБ захисту, які передати встановленим порядком через Військове представництво Місії України при НАТО.

Отже, в найближчому майбутньому перед Збройними силами України виникне проблема організації підготовки персоналу РХБ захисту за стандартами НАТО на власній навчальній базі.

Варто відзначити, що потрібна навчальна база в Україні існує. Факультет радіаційного, хімічного, біологічного захисту та екології Харківського інституту танкових військ Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” – єдиний в національній системі освіти навчальний заклад, в якому здійснюють підготовку фахівців військ РХБ захисту різних рівнів.

На факультеті створена потужна навчально-матеріальна база та методичне забезпечення для проведення занять. Кваліфіковані викладачі кафедр факультету мають багатий науково-педагогічний та практичний досвід роботи у військах. На факультеті РХБ захисту та екології працюють два доктори та 14 кандидатів наук.

Факультет РХБ захисту та екології є органічною частиною комплексу вищих навчальних закладів м. Харкова, в який увійшли: Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, Харківський національний університет ім. В.В. Каразіна, Національний фармацевтичний університет, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Українська інженерно-педагогічна академія. У Харкові працюють десятки спеціалізованих вчених рад, що дає можливість готувати кадри вищої кваліфікації для військ РХБ захисту. Офіцерів факультету, курсантів старших курсів, з метою придбання науково-дослідницького досвіду, активно залучають до відомчих (Міністерство оборони України) та державних науково-дослідних робіт в інтересах виконання оборонних замовлень.

Як показала практика останніх років, вартість навчання курсантів в структурі цивільного навчального закладу на 20–25 % менше ніж у спеціалізованому військовому навчальному закладі [1, с. 54–58].

На базі факультету радіаційного, хімічного, біологічного захисту та екології у 2003 році був сформований Центр підготовки фахівців РХБ захисту з метою підготовки молодших спеціалістів строкової служби та військовослужбовців контрактної служби для військ РХБ захисту.

Полігонна база факультету РХБ захисту та екології розташована на базі навчального центру інституту танкових військ і знаходиться в 55 км від пункту постійної дислокації факультету.

Враховуючи вищезазначені аргументи, доцільно здійснювати підготовку фахівців військ РХБ захисту на базі факультету РХБ захисту та екології. Але для реалізації якісної підготовки військово-

службовців за стандартами НАТО необхідно внести зміни і доповнення до навчальних програм підготовки фахівців військ РХБ захисту [3, с. 3]. Освітні програми, зокрема, повинні передбачати вивчення досвіду миротворчих операцій для використання під час підготовки миротворчого контингенту мовну підготовку, яка за існуючої організації забезпечить досить якісне виконання військовослужбовцями завдань під час проведення спільних операцій.

На нашу думку, особливістю існування військ РХБ захисту повинно бути їхнє подвійне призначення. Такі акції, як ядерний шантаж, РХБ теракти, являють собою реальну загрозу, тому потрібно мати відповідні сили і засоби протидії і ліквідації (локалізації) можливих наслідків. Для цього вважається доцільним сформувати спеціальний підрозділ – загін РХБ захисту надзвичайного реагування. Йому повинні надавати допомогу підрозділи наукової підтримки, які укомплектовані відповідними спеціалістами і оснащені відповідною технічною базою.

Залишається реальною загроза технологічного тероризму, що можуть здійснити диверсійні групи, а також кримінальні елементи на підприємствах ядерно-енергетичного циклу, хімічної, нафтохімічної і мікробіологічної промисловості. Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій і терористичних актів на об'єктах Міністерства оборони і промисловості в Збройних силах повинно бути сформовано один мобільний і два окремих полки РХБ захисту.

Зазначені частини РХБ захисту доцільно дислокувати поблизу АЕС, великих хімічно небезпечних підприємств. У їхньому складі повинні бути підрозділи, призначені для ведення РХБ розвідки, аварійно-рятувальних робіт, дезактивації, дегазації, дезінфекції, а також підрозділи інженерних військ.

Участь у ліквідації наслідків катастроф і аварій в мирний час, безперечно, дає той досвід, який дозволяє якісніше вирішувати питання РХБ захисту військ під час ведення бойових дій. Однак річ не тільки в цьому. Життя свідчить, що жодну велику техногенну аварію не можна ліквідувати силами одного відомства, навіть держави. Адже для вирішення цієї проблеми необхідно здійснити низку заходів щодо досягнення взаємосумісності окремих військових організацій та видів озброєння, зокрема і організаційно-штатної структури, тактики дій та тактико-технічних можливостей озброєння РХБ захисту Збройних сил України з аналогами країн європейської та євроатлантичної співдружності.

Враховуючи викладене, на теперішній час, в галузі розвитку теорії і практики забезпечення РХБ захисту у збройних силах провідних країн світу найпріоритетнішим є використання новітніх технологій під час розроблення озброєння і військової техніки.

На сьогодні Збройні сили України забезпечені засобами індивідуального захисту більше ніж на 100 %, але всі вони мають перебільшені терміни зберігання і незабаром не матимуть необхідних захисних властивостей. Наявні прилади РХБ розвідки вже не повною мірою відповідають сучасним вимогам (мають низьку швидкодію, ОР не ідентифікують, а СДОР взагалі не виявляють).

На теперішній час основними напрямками пріоритету розвитку озброєння РХБ захисту є [4, с. 3]:

Пріоритет №1

- розроблення та налагодження вітчизняного загальновійськового фільтрувального протигазу.

Пріоритет №2

- розроблення та налагодження виробництва загальновійськових комплектів захисту шкіри;
- модернізація багатофункціональних станцій спеціального оброблення ОВТ та димопуску.

Виготовлення експериментального зразка вітчизняного виробництва та налагодження його виробництва надасть можливість зменшення кількості номенклатур озброєння та військової техніки, забезпечити Збройні сили України сучасними та універсальними технічними засобами спеціального оброблення, надасть можливість оптимізувати структуру підрозділів військ РХБ захисту та значно підвищити їхні можливості з виконання завдань РХБ захисту.

Пріоритет № 3

- модернізація техніки радіаційної, хімічної, біологічної розвідки.

Довідково:

За рахунок витрат виробника, науково-виробничим підприємством “Спаринг-Віст Центр” м. Львів розроблено та прийнято на використання Збройних сил України наказом МО України від 17.05.05 № 158 в 2004 році сучасні прилади: дозиметра-радіометра універсального МКС-У за заміну вимірювачів потужності дози типу ДП-5 та дозиметра-радіометра МКС-05”ТЕРРА” на заміну двох типів дозиметрів ДП-22В і ІД-1, які призначені для проведення військового та індивідуального дозиметричного контролю.

За своїми технічними параметрами МКС-У та МКС-05”ТЕРРА” не має аналогів в Україні та країнах СНД. Порівняно з аналогічним приладом австрійського виробництва SSM-1(Seibersdorf), яким оснащені підрозділи військ НАТО, український МКС-У має істотні переваги за основними технічними характеристиками, а також за ціною (дешевший в п’ять разів).

Висновки. 1. Досвід спілкування та взаємодії з НАТО у форматі миротворчих операцій та Партнерства заради миру показує, що одним з пріоритетних шляхів розвитку ЗС України є реформування структури РХБ захисту за напрямками вдосконалення організаційно-штатної структури та оснащення сучасними зразками озброєння згідно з вимогами стандартів НАТО. Реалізація цього завдання істотно прискорить вступ нашої країни до найпотужнішої системи колективної безпеки світу.

2. За напрямом вдосконалення організаційно-штатної структури найактуальнішим завданням видається організація підготовки персоналу РХБ захисту за стандартами НАТО на власній навчальній базі – факультету РХБ захисту та екології. Для реалізації якісної підготовки військово-службовців за стандартами НАТО необхідно здійснити внесення змін і доповнень до навчальних програм підготовки фахівців військ РХБ захисту.

3. Для виконання завдання з оснащення військ новітніми зразками озброєння пріоритетним завданням є розроблення та налагодження серійного виробництва загальновійськового фільтрувального протигазу та засобів захисту шкіри фільтрувального типу.

4. Виготовлення експериментальних зразків індивідуальних засобів захисту органів дихання та шкіри, технічних засобів спеціального оброблення та приладів радіаційної розвідки та контролю можливо з використанням потужностей вітчизняного військово-промислового комплексу. Налагодження виробництва визначених категорій засобів та озброєння військ РХБ захисту надасть можливість збільшити кількість номенклатур озброєння та військової техніки та дозволить забезпечити Збройні сили України сучасними та універсальними штатними засобами, що відповідають міжнародним стандартам.

1. Біла книга 2005: оборонна політика України. – К.: Заповіт. 2006. – 136 с. 2. Довідник НАТО. NATO Office of Information and Press / Bureau de l’information et de la presse de l’OTAN / 1110 Brussels / Bruxelles Belgium / Belgique. – 2001. – 608 с. 3. Постанова КМУ “Про заходи щодо оптимізації мережі вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів” № 381 від 26 травня 2005 р. 4. Постанова КМУ “Про затвердження Державної програми розвитку озброєння та військової техніки Збройних Сил України на період до 2009 року” № 932 від 19 вересня 2005 р.